

Andreana Eftimova

(Sofia, Sofia University St. Kliment Ohridski)

The Plural of Abstract Nouns in Contemporary Bulgarian Media

Abstract: Bulgarian linguists (St. Burov, St. Georgiev) mark defect use of grammatic category *number* at abstract substantive. More frequent use of plural at abstract substantive has two possible interpretations: as concretization of their abstract meaning (semantic transposition of plural forms) or as marking of intensity (stylistic plural). This paper offers definition and context study of the lexical form meanings from media texts, as well as experiment for stylistic evaluation of such use. The conclusion is a durable tendency to plural form use as a result of concretization of abstract meaning.

Андреана Ефтимова

(София, Софийски университет „Св. Климент Охридски“)

Множественото число на абстрактните съществителни имена в съвременните български медии

В медиите все по-често се появяват изказвания от типа *Медиците от „Пирогов“ спасяват животите на много хора*. Тези употреби насочиха вниманието ми към засилващия се процес на конкретизация на абстрактните съществителни имена в медийната реч.

Абстрактните съществителни имена (*nomina abstracta*) и граматическата категория число

Според отношението към изразяването на количествено значение в системата на съществителните имена се отделят в два основни класа – за броими и за неброими предмети. „Класовете `броими съществителни` и `неброими съществителни` представляват лингвистичен аналог на противопоставянето `конкретно-абстрактно` в онтологичен и епистемичен план”, допълва Ст. Буров (Буров 2004: 231-233). Зад параметъра конкретно / абстрактно се крие осмислянето на действителността (материална и идеална), формирането на понятията (чрез усещанията или чрез разбирането). „Противопоставянето на съществителните по семантичния параметър конкретно / абстрактно представлява скала, която демонстрира „убиването” на конкретността на знака и нарастването на неговата абстрактност чак до онзи предел, когато знакът започва да губи своята пълнозначност” (пак там, 233). По силата на това противопоставяне абстрактните съществителни се дефинират като „основен клас неброими съществителни, при които е налице сложно взаимодействие между лексикално и граматично значение” (пак там, 231), а изучаването на тези значения „има непосредствено отношение към някои общи категории на мисленето, към

комуникативноречевите способности за възприемане и за създаване на смисли с помощта на текстове” (Димчев 2010: 291). Абстрактните имена се получават в резултат от абстрахирането от конкретните обекти, свойства и отношения (Буров 2004: 53). В ГСБКЕ тези съществителни се определят като имена за качества, свойства и други абстрактни понятия и попадат сред съществителните, които имат само форми за единствено число (*singularia tantum*)¹ (ГСБКЕ 1993: 111). Ив. Куцаров дефинира съществителните имена с отвлечено значение като „названия на непредметни явления, качества, действия и пр.” (Куцаров 2007: 64). Ст. Георгиев откроява в значението на абстрактните съществителни „обобщената денотативна отнесеност в посока на сборното субстантивно представяне на действията, качества, проявите, същностите и др.” (Георгиев 1991: 50). Тази неразчленена абстрактна субстантивност според него води до дефективност на граматическата категория число. В повечето случаи тези съществителни се употребяват само в единствено число – *храброст, благодет, вечност*, а има и такива съществителни, които се употребяват само в множествено число – *заговезни, дебати* и др., като отбелязва, че се назовават понятия, а не индивидуални същности. Ученият забелязва и друго – че е възможно развитието на абстрактното значение от обобщеност към засилване на признаците за някакви разновидности, видове и пр., а това поражда „числова корелативност за някои от съществителните имена с форми за единствено и множествено число: *благство* и *благства* (израз на повторителност), *болки* (отнесеност към отделни прояви), *гадост, борби, блага, блянове* и др.” (Георгиев 1991: 50).

Проблемът, свързан с все по-честата употреба на множествено число на абстрактните съществителни, е подробно разгледан от Ст. Буров (Буров 2004: 231-253). Той смята, че „числото на съществителните имена е най-чувствителният показател за семантичните изменения по скалата конкретно / абстрактно” (пак там 2004: 236). Според поведението на съществителните имена към категорията число се оформят граматично-концептуални класове, които са много по-сложни за обяснение от противопоставянето в опозицията сетивно/мисловно. Затова се избират други критерии: цяло (броими съществителни) / лишено от цялост (неброими съществителни), перцептивно / понятийно. Имената за процесуални или непроцесуални признаци обозначават събития и заради това са известни още като имена с абстрактно-събитийно значение, които съставят основния пласт абстрактни съществителни имена. Ст. Буров разделя въпросните абстрактни съществителни в три основни подгрупи според семантичната им връзка с мотивиращите ги прилагателни и глаголи. Събитийните имена нямат множествено число, защото не допускат характеризиране според множествеността на субектите или обектите на действията или на носителите на признака (напр. *строежите на сградите* срещу *строежът на сградите*, *продажби на перални машини* срещу *продажба на перални машини*; *вежливостите на колегите ми* срещу *вежливостта на колегите ми*, *популярностите на двамата артисти* срещу *популярността на двамата артисти*) (пак там, 239). Множественото число на събитийното име например може да означава интензитет (напр. *борбите на българския народ* вм. *борбата на българския народ*), но тогава се говори за **стилистично множествено число**.

Като типичен процес за абстрактните съществителни имена Ст. Буров посочва усложняването на семантичната структура на лексемите заради асиметрията между формата и значението (пак там, 248). „По правило първото значение е абстрактно, то

¹ Но „Класификацията на българските съществителни на съществителни *singularia/pluralia tantum* е формална класификация, която механично обединява разнородни по семантика класове единствено според невъзможността на включените в тях съществителни да се изменят по число” (Буров 2004: 149)

отнася лексемата към неброимите съществителни за абстрактни маси. При взаимодействие с отвлечената семантика за непроцесуален или процесуален признак със споменатите семантични признаци на множественото число настъпват лексикосемантични изменения във формата, които са в посока към **конкретизация** (подчертаването мое) на отвлеченото значение. Конкретизирането на значението за качество или действие довежда до съвместимост между лексикалните и граматичните семи във формата (Гулига, Шенделс 1976: 303). Този процес е известен като **семантична транспозиция** (подчертаването мое) на формата за множествено число” (пак там, 248). Ученият посочва, че в значението на всички тези форми за множествено число (*вежливости, геройства, полемки, красоти, ужаси, залези, ходения, радости* и др.) се откроява семантичният признак `интензивност` и обобщава, че плурализацията на тези имена се съпровожда с конкретизация на значението (пак там, 250).

Медийни употреби на форми за множествено число на абстрактните съществителни имена

Случаите, които привличат изследователското ми внимание напоследък, са свързани със съществителни имена предимно от чужд произход, които имат по няколко значения. Обикновено в абстрактното си значение тези съществителни се употребяват само в единствено число, а образувайки множествено число, те претърпяват трансформация към конкретизация на значението. Често тази конкретизация се получава, като процесуалните и непроцесуалните свойства отново се сближават със своите носители или извършители, които са количествено определени. Ето някои примери:

*Хората от малките **бизнеси** искат да работят.*

*Опитът ѝ е доказал, че магистралите спасяват човешки **животи**, защото там няма насрещно движение, автомобилите не минават през населени места, и не трябва да пресичат хора или животни (Магистралите спасяват човешки животи, btvnovinite, 22.08.2014 г.)*

*И институциите, и авиокомпанията поискаха време за преговори и ограничаване на допълнителните **информации**, за да не се застраши добрият изход от ситуацията (Шестима българи попаднаха в ръцете на судански бунтовници, Новините, btvnovinite, 28.01.2015 г.)*

*Пожарникарите дълго ще разказват за случая, тъй като той е единственият в **кариерите** им (Сутрешен блок, TV7, 17.01.2013 г.)*

*Да върнем към живот вечните **класики** (Х фактор, НТВ, 02.01.2015 г.)*

*Междувременно пише стихотворения, **критики**, рецензии (Мишел Уелбек. Надбягване с новините, Biograph, бр. 41, февруари 2015, с. 45)*

*Стига обаче тези диети да са със здравословна цел, а не експериментират с **организмите** (и психиката) на подрастващите.*

*ЕС действа в широк спектър **политики**, от човешките права до транспорта и търговията (Области на политиката на Европейския съюз, сайт „Европейски съюз” - http://europa.eu/pol/index_bg.htm)*

*Антиимигрантски шествия поставят на изпитание **политиките** на Ангела Меркел (в. Дневник, 15.12.2014 г.)*

*Имаше много приятели тук, както и навсякъде. Всякакви хора. Всички по принцип ѝ бяха интересни, но най ценеше прямите и непрефърцунени **природи** (Свобода Бъчварова. Душа, умита от сълзи, Biograph, бр. 41, февруари 2015, с. 81)*

*Хората, притежаващи средни социални **статуси**, често прекаляват с консумацията на храни и образуват висок процент излишни мазнини.*

Това, което в миналото бе възможно само във филмовите фантастики, сега става факт (Новини, News7, 23.01.2015 г.)

Изследователски процедури

За да проверя дали става дума за т.нар семантична транспозиция, т.е. за конкретизиране на значението на формите в множествено число, осъществих няколко предварителни проучвания и два експеримента, които са използвани от П. Пехливанова в изследването на психолингвистичните механизми на употребата на чуждите думи (Пехливанова 2014: 57-59). Тези експерименти се основават на два начина, по които се репрезентира значението на думите – дефиниционен и контекстен. Преди осъществяването на експериментите проверих значението на лексемите от примерите по-горе в Български тълковен речник (Андрейчин, Л., Л. Георгиев, Ст. Илчев, Н. Костов, Ив. Леков, Ст. Стойков, Цв. Тодоров. Български тълковен речник. Допълнение: Димитър Попов. София: Наука и изкуство, 2013²). Втората стъпка беше свързана с проследяването на контекстовите значения на избраните думи в медийни текстове отпреди 10-15 години чрез сайта WebCLaRK (разработен от групата BulTreeBank с основни членове Кирил Симов и Петя Осенова - <http://www.webclark.org/>), който в една от своите разновидности представя интернет базиран конкорданс на дадена словоформа (или съчетание от словоформи) в корпус от чисти (неанотирани) текстове на български език. Конкордансът позволява представянето на дадена дума в нейния ляв и десен контекст, а неанотираниите текстове са тези, които не са снабдени с допълнителна лингвистична информация (такъв тип информация не е необходима за целите на настоящото изследване). Корпусът се състои предимно от медийни текстове и позволява да се проследи контекстът (дължината за показване на десния и левия контекст се настройва от потребителя, в случая зададените параметри бяха 105 символа), в който се появяват словоформите в мн.ч. на думите, регистрирани по-горе в актуално медийно обращение. Броят на употребите се съобщава, но в Корпуса се показват до 300 употреби, а в статията се цитират примери по избор. Третата стъпка бяха анкетите със студенти от първи курс във Факултета по журналистика и масова комуникация, в които те бяха помолени да напишат своята дефиниция за всяка от словоформите, но имайки предвид изреченския контекст (този от примерите в медиите), а след това и да определят типа употреба на думата като нормален или необичаен. С този експеримент се цели да се провери дали става дума за семантична транспозиция или да стилистично множествено число.

Резултати от съпоставката на речниковите дефиниции и контекстовите значения

1. БИЗНЕС

Значението на думата в Български тълковен речник (Тълковен речник) предполага мисленето за съвкупност от някакви действия, обозначени с абстрактно съществително:

² В Речника се отбелязват само съществителните имена, които не се употребяват в единствено число (напр. гащи мн.). Съществителните имена, които имат единствено число, но обикновено се употребяват в множествено число, се представят първо с формата за мн. ч., а след нея в скоби формата за ед. ч., напр. сажди мн. (сажда ж.). Любопитно е решението да не се дават формите за мн. ч. на всички съществителни, което прави невъзможно разграничаването на съществителните от групата на сингулария тантум.

бизнес м. Промишлена, търговска или друга дейност, която носи доход, печалба.
[англ.]

Броят на открити употреби на словоформата `бизнеси` в корпуса на сайта WebCLaRK (Корпус) е 21 в медийни текстове. Те показват, че в повечето случаи словоформата се използва за конкретизация на определени дейности, на конкретни области на търговия или производство.

*Източник: в-к Капитал брой 2000-20³: "България", "Арбанаси палас" във Велико Търново и замалко не приватизира "Бороспорт"), или в договори за управление на някои **бизнеси** ("MG файнанс" например преди време стана собственик на "Бартекс", след което сключи с "Мулти" договор за управление на*

*Източник: в-к Капитал брой 2000-26: **продавачите на спиртни напитки. Те са в челната тройка търговци, към която процентът на недоверие е най-висок. Другите **бизнеси** с лошо име са търговията с употребявани автомобили и продажбите до врата. ***BR******
Продавачите на вестници се ползват с

2. ЖИВОТ

Значенията на съществителното име са следните:

живот м. 1. Съществуване като жив организъм. *Живот на клетките. Жажда за живот. Спасиха ми живота.* 2. Време от раждането до определен момент или до смъртта. *Дълъг живот. Прекарах живота си в труд.* 3. Начин на живеене. *Въстанал е вече гнетений народ, възкръсна за нов и свободен живот.* П.П.Сл. 4. Обществена, човешка действителност. *Литературата отразява живота. Прилагам в живота.* 5. Имот, благосъстояние, щастие, условия на съществуване. *Всеки се мъчи да си подреди живота.* 6. разг. Сговор, съгласие с околните. *Няма живот с тия хора.* ♦ **На живот и смърт** б о р я с е, в о ю в а м – ожесточено и с всички сили, до окончателна победа или смърт.

В Корпуса от медийни текстове са отбелязани 47 употреби на словоформата `животи`. Най-честите колокации на словоформата са с бройни числителни, съществителни и наречия за количество (хиляди, стотици, десетки, много, повече) и на прилагателни (човешки, осакатени, млади и др.). Това показва стремежът към конкретизация чрез количествена определеност:

*Източник: Демокрация, 2001-06-26: всеки се замисли и над нещо друго. Нима извършените жестокости от комунистическата власт не отнеха десетки хиляди човешки **животи**, в това число и на стотици свещенослужители. За тях все още няма никакъв паметник. Защо? ***BR*** **Нрави** ***BR*** 17*

*Източник: Демокрация, 2000-08-31: и по-спорен. Мисля си, нима паметта ни е толкова къса? Нима като слепци търсим виновни за пропилените ни **животи** все в днешния ден, а не виждаме как комунизмът десетилетия наред ни е подготвял за пропадането в пропастта.*

³ Примерите от тук нататък се дават във вида, в който ги подготвя интернет базирания Конкорданс на сайта WebCLaRK (разработен от групата BulTreeBank с основни членове Кирил Симов и Петя Осенова - <http://www.webclark.org/>). Дължината за показване на десния и левия контекст се настройва от потребителя, в случая зададените параметри бяха 105 символа. С това се обяснява появата на незавършени изречения. За изследването минималният контекст е достатъчен, за да се обясни в какво значение е използвана словоформата.

Тенденцията към употреба на думата в множествено число е твърде силна още преди 15 години и затова очакванията ми са този тип употреби да са съвсем обичайни за съвременния българин.

Отбелязват се и стилови употреби:

*Източник: в-к **Капитал** брой 2000-43: двама от най-компрометираните сини лидери донесе на Костов бонуси в партията, но ако иска да има още "**животи**", премиерът трябва да стигне докрай. Елиминирането и на другите корумпирани под партийния чадър сега ще направи възможно*

3. ИНФОРМАЦИЯ

Тълковният речник представя три значения на думата:

информация ж. 1. Предадено или получено съобщение, сведение, знание за някого или нещо. *Тази агенция винаги дава точна информация. Нямам информация. Получавам информация.* 2. Служба, която дава такива сведения. *На информацията ще ви кажат кога пристига влакът.* 3. спец. Сведения, знания за предметите и процесите в света, възприемани, натрупвани и предавани от човека, от специални устройства и др. *Теория на информацията. Генетична информация. Носител на информация. Количество информация.* [лат.]

Употребите в Корпуса са 524 на брой, като от тях системата показва 300. В статията представям две от тях, за да онагледя тенденцията за използване на множествено число на думата предимно в първото ѝ значение – като различни съобщения.

*Източник: **Демокрация**, 2000-07-26: срещу обвинения в шпионаж сръбски журналист Мирослав Филипович, предаде Бета. 49-годишният Филипович бе обвинен, че е "разпространил фалшиви **информации**" за жестокостите, извършени в Косово през 1999. В обвинителния акт се посочва, че Филипович изнасял информация за*

*Източник: **Демокрация**, 2000-12-14: професионални сдружения и неправителствени организации са представени в емисиите, синдикатите се подреждат (по брой на излъчените за тях **информации**) КНСБ, "Подкрепа" и "Промяна". ***BR*** Подобни са резултатите и от мониторинга върху обзорния бюлетин на БНР в 19.00*

4. КАРИЕРА

Тук става дума за омоними, чийто общ брой на поява в медийния Корпус е 61 пъти. В първото си значение като **кариера**¹ ж. Място, откъдето се вадят камъни, чакъл, пясък и под. [фр.] думата е използвана напълно коректно в множественото си число:

*Източник: **Имоти** - 18-99: на терените, създаване на депа за сметища, изливане на отпадни води, направа на изкопи и насипи, разкриване на **кариери** (за сведение Законът за мините и кариерите е отменен); забранено е лагуването и направата на къмпинги и всякакви*

Във второто си значение - **кариера**² ж. 1. Избрана професия, занятие, поприще. *Научна кариера. Артистична кариера.* 2. Успех в професията, спечелване на положение в обществото или на служебно поприще. *Правя кариера.* 3. Дипломатическа служба. *Дипломат от кариерата.* [фр.] – употребите на множествено число се предпочитат и

като означаващи конкретни професии, и като означаващи развитие и успех в професията.

*Източник: Демокрация, 2001-07-27: парламентарните коридори, така и сред местните БСП активисти, които могат да помечтаят за нова траектория на своите политически **кариери**, далече надхвърляща ограничените рамки на общинската власт. ***BR*** Разширяването на първоначалната парламентарна подкрепа също не е без значение.*

*Източник: Марица днес, 1999-10-15: дебюта в списанието много от моделите променят начина си на живот, поне в Америка. Обикновено оттам тръгват много **кариери** в киното и сред фотомоделите. ... ***BR*** Погват шофьори убийци ***BR*** Окръжна прокуратура повдига обвинение срещу 32-годишния сръбски гражданин Мимиш*

Благодарение на омонимията се създават и езикови игри на базата на редуването на единствено с множествено число, което ясно показва, че в значението си на професионално развитие думата `кариера` запазва своето абстрактно значение и би следвало да се употребява само в единствено число.

*Източник: Демокрация, 2000-04-18: звания, то не бяха награди. А сега отведнъж виждаме ги в нови роли. ***BR*** Тогава едни ги изпращаха по **кариери**, а други правеха **кариера** и обслужваха номенклатурата. Всички изкуства бяха окупирани от най-сервилните, които добре помним на*

5. КЛАСИКА

В тълковния речник съществителното е със следното значение:

класика ж. Образцови, общопризнати и с непреходна ценност произведения на литературата, изкуството и науката.

В Корпуса са регистрирани 8 употреби и във всички словоформата в мн.ч. се отнася до конкретни произведения.

*Източник: Демокрация, 2000-07-18: To Raise Hell" "Rock'N Roll", "Orgasmatron", "Iron Fist", достигнал абсолютната си кулминация по време на биса с легендарните **класики** "Ace of Spades" и "Overkill".*

*Източник: Новини от dir.bg, actualno.com и други: актьорски състав, той не впечатли с нищо друго. Сюжетната линия за двете враждуващи семейства я познаваме още от **класики** като "Ромео и Жулиета" на Шекспир, та чак до съвременни български филми - "Хиндемит" на Андрей Слабаков. Налице*

6. КРИТИКА

Предполагам, че в първото значение, описано в Тълковния речник, се включва сборът от критически жанрове в определена област (литература, театър и пр.). Това първо значение е събирателното значение на съществителното, което предполага употреба на думата само в единствено число.

критика ж. 1. Разбор, обсъждане, тълкуване на художествено произведение с цел да се направи оценка. *Литературна критика. Обективна критика.* 2. разг. Посочване на недостатъци, отрицателно съждение за някого или нещо. *Все той ще прави критика.* 3. Обсъждане, анализ и оценка на нещо, на извършена работа. *Критика и самокритика. Конструктивна критика.* ♦ **Не търпи критика; под всякаква критика** – за нещо или някой, който е много лош, не задоволява и най-ниските изисквания [гр.]

Употребите на словоформата `критики` в Корпуса са 597. Първите 10 употреби на думата, както и почти всички следващи примери, са в нейното второ значение. Ето две от тях:

*Източник: Демокрация, 2000-08-09: "Хората ще ни ценят повече, ако не сме разядени от корупция, ако не пропускаме покрай ушите си публичните **критики**", заяви той неотдавна. ***BR*** Коцуница е един от малцината сръбски политици, чието минало не е опетнено от финансови*

*Източник: в-к Капитал брой 1999-20: с участието на "Джейлан" и "Автомагистрала", което трябва да строи отсечката Оризово - Капитан Андреево. ***BR*** Независимо от многобройните **критики** "сделката на века" вече е реалност. Това, че с подписаните споразумения и договори правителството, Комитетът по енергетика и*

В третото си значение думата също е регистрирана в мн. ч.:

*Източник: в-к Капитал брой 1998-36: нашата роля се превръща в това да бъдем просто безрезервно одобряващ орган и ние ще станем обект на **критики**, че просто допринасяме за създаването на фалшиви впечатления сред обществеността. ***BR*** Здравното министерство също ще продава чрез пулове*

*Източник: Демокрация, 2000-07-05: икономиката. И със сигурност ще е така и за България, когато всичко приключи. Сигурно има отделни случаи, заслужаващи **критики** - няма да посочвам кои, но важното е да се продължава. Спомням си една дискусия с г-н Милошевич*

В първото си значение употребата на множествено число на думата не е регистрирано. Това показва липса на тенденция за подобни употреби в този по-ранен период, но регистрираната употреба на `критики` в значение на жанр (*Междувременно пише стихотворения, **критики**, рецензии*, Мишел Уелбек. Надбягване с новините, Biograph, бр. 41, февруари 2015, с. 45) днес показва тенденция към трансформиране и конкретизиране на значението на думата.

7. ОРГАНИЗЪМ

Първото значение, посочено в Тълковния речник, е събирателно значение на думата. **организъм** м. 1. Съвкупност от частите, органите на човешко, животинско или растително тяло. *Отслабване на организма*. 2. Живо същество: човек, животно или растение. *Висши организми. Едноклетъчен организъм*. [гр.]

В Корпуса са регистрирани 181 употреби.

В първото значение отбелязвам малко употреби на словоформата в мн.ч. (вкл. метафорични употреби), но тенденцията към конкретизация вече е започнала:

*Източник: Демокрация, 1999-03-12: правилото - доказвай не че другите произвеждат лошо, а че ти работиш по-добре. ***BR*** Вирусът поваля хората със слаби **организми** ***BR*** - Ще бъде ли обявена в София грипна епидемия? ***BR*** - Няма да имаме толкова много респираторни инфекции, за*

*Източник: Демокрация, 1998-03-04: и подвижничеството, за музиката, за това, което е то давало и дава на обикновените хора и на държавните **организми** ? ***BR*** И как трябва да организираме това знание, за да може младият човек да усети връзката на православието*

Всички останали примери на словоформата са във второто значение на думата, което позволява употребата на множественото число.

*Източник: Демокрация, 2000-02-23: Украйна, тече през Унгария и Сърбия и се влива в Дунав, цианидовата луга "на практика изтребил всички живи **организми**", обобици Световният фонд за дивата природа. ***BR*** "Тиса умря", изписаха разгневените унгарци върху плакати, провесваха траурни знамена по*

*Източник: Марица днес, 2000-07-01: разпространението на генетически изменени висши растения. От началото на годината обаче се работи върху проектозакон за генетично модифицираните **организми** (ГМО). Той е изцяло съобразен с изискванията и директивите на ЕК, уточни проф. Атанас Атанасов, директор на Института*

8. ПОЛИТИКА

Освен първото значение са отбелязани и две конкретни значения: **политика** ж. 1. Съвкупност от действия, дейност на обществени групи, партии и отделни личности, на органите на държавна власт за управление, ръководене на живота на дадена страна. *Вътрешна политика. Външна политика. Не се занимавам с политика.* 2. Ръководни начала, на които почива дейността на правителство, обществена организация, партия, учреждение или предприятие. *Нашата политика се ръководи от народните интереси. Каква е политиката ви в областта на образованието? Социална политика.* 3. прен. Начин на постъпване, поведение по отношение на някого с оглед на постигането на някаква цел. ◇ **Бистря политика** разг. – разговарям за политика, обсъждам политически въпроси. **Правя политика** н я к о м у – старая се да угодя някому, докарвам се пред някого. [гр.]

Регистрираните 82 примера показват засилваща се тенденция към конкретизираната употреба на съществителното в множествено число:

*Източник: Банки Инвестиции Пазари - 3/1998: политики и принципи оформя социалното пазарно стопанство не само като един пазарно-ценови механизъм, изграден от икономически и социални **политики**, а нещо много повече, в което се залагат организацията на обществената система в Германия, свързана с кооперативния*

*Източник: в-к Капитал брой 1998-08: при смяната на властта между тях по демократичен начин да не поставят под съмнение голяма част от общите **политики**, които трябва да водят. Такива примери вече има в Централна Европа - Полша, Унгария, Чехия. ***BR*** Не се*

9. ПРИРОДА

Описаните в Тълковния речник значения са абстрактни и събирателни и не предполагат употребата на думата в множествено число (освен със стилистична цел).

природа ж. 1. Целият окръжаващ човека свят, всичко съществуващо в пространството. *Мъртва природа. Жива природа.* 2. Творческо начало, сила извън човека, която се разкрива в постоянно създаване и промени. *Такъв го е създала природата.* 3. Местност, гледка в пространството извън населените места; пейзаж. *Каква чудна природа се разкри пред погледа ни! Разходка в сред природата.* 4. прен. Същност, същина, устройство, характер. *По природа си е такъв. Навикът е втора природа. Не е изучена природата на това заболяване.*

В Корпуса са регистрирани три употреби, едната от които е в произведение на Ив. Вазов и е с преднамерено стилистична цел. Другите две представят значението `същина, устройство` чрез словоформи в мн.ч.:

*Източник: Демокрация, 2000-02-16: от текста като цел, от литературния театър към гестуса на тялото, към визуалния театър. Насочват енергията на актьорските **природи** към създаването на максимално лаконичен колективен образ на същинско (не ритуално) живеене. Лишават се от цветовете в името*

*Източник: Иван Вазов - Под игото: пречки и премеждия, които не се забавиха още в първия час да го споветят. ***BR*** Но за такива рицарски **природи** пречките и премеждия са стихията, с която се калят силите им. Тях съпротивлението ги укрепява, гоненията ги притеглят,*

Тенденцията за конкретизация на съществителното в това значение е слаба, но стабилна и до днес.

10. СТАТУС

Описаните значения на думата в Тълковния речник са две и са събирателни: **статус** м. 1. книж. Правно, социално или професионално положение на личността в сравнение с другите. Колата е белег на висок социален статус. Аматорски или професионален статус. 2. мед. Състояние (на здравето). [лат.]

Пропуснато е едно новопоявило се значение на думата: `кратко писмено изявление в социалната мрежа`.

В Корпуса са регистрирани 3 употреби, от които две са с новото значение на думата и употребата на множественото число е напълно оправдана:

*Източник: Новини от dir.bg, actualno.com и други: Актьорът сключи договор с компанията, според който той трябва да пуска реклами на определени продукти между редовните си **статуси**. Шийн нарече сделката "дойна крава" за пари и обяви, че очаква да направи над 1 млн. долара*

*Източник: Новини от dir.bg, actualno.com и други - 02: България, спонтанно започва да ми се повръща. Преди малко реших да вляза във Facebook и един от последните **статуси** беше този на Митко Павлов: ***BR*** и защото на тая страница пише, че съм публична личност и явно трябва*

В третия пример е възможна некоректна употреба на множественото число, ако се има предвид първото описано значение на думата в Тълковния речник:

*Източник: в-к Капитал брой 1999-14: допълвани с нови значения чрез използването на културни кодове, които реферират към определени стилове на живот, човешки качества, **статуси** и пр. Тази техника е в основата на идентификационните процеси в съзнанието на хората - рекламата прониква в*

В този случай може да се говори за прагматическа грешка, отколкото за генерализация на словоформите в множествено число.

11. ФАНТАСТИКА

В Тълковния речник са посочени две значения, които отразяват представянето, от една страна, на образи и представи на въображението, от друга страна, на творби с фантастична проблематика:

фантастика ж. 1. Нещо фантастично, създадени от въображението образи и представи. 2. Художествена литература, чиито сюжети и образи са плод на фантазия, без пряко съответствие с действителността. *Научна фантастика*.

В Корпуса се отчитат 2 употреби на словоформата 'фантастики', като и двете представляват опит за конкретизиране на съществителното – автори със свои фантастични представи и книги с фантастична тематика.

Източник: Демокрация, 2000-06-22: понеже гръко-холандците могат да ни нападнат, след като купят БТК. Не че авторите вярват на немного научните си фантастики. Надяват се, може би, че ще се намерят достатъчно ошашавени от вестникарски и политически слухове хорица, които

*Източник: Черно Море - 198/27.08.1998: КНИГА НА ХОД ***BR*** Остров по течението ***BR*** Тази седмица се пръкнаха 14 нови заглавия. Всред поредното обичае от криминалета, фантастики и любовни книжлета се извисяват "Трагедии" от Шекспир (трети том) и "Убийството на Гонзаго" от Недялко Йорданов. Издателство*

Промяна в значението и употребата на абстрактните съществителни имена. Експеримент – оценки на потребители на медийни текстове

Проведох експеримент, в който анкетираните лица определят значението на тези думи в актуалните медийни изказвания, които са представени по-горе, както и оценяват формите на думите в множествено число като обичайни или необичайни. Въз основа на проучването ще коментирам получените резултати⁴.

Значенията, дадени от анкетираните лица, на думата **бизнес** в изречението „Хората от малките **бизнеси** искат да работят” са: (1) фирма, фирмено дружество, нискоквалифицирана работа, малки производствени дейности, работа (бачкане); (2) област, професионална сфера, бизнес като бранш. Употребата на словоформата **бизнеси** е определена като нормална от 5 анкетираните лица и като необичайна от 10 анкетираните лица.

Значенията, дадени от анкетираните лица, на думата **живот** в изречението „Опитът ѝ е доказал, че магистралите спасяват човешки **животи**, защото там няма насрещно движение, автомобилите не минават през населени места, и не трябва да пресичат хора или животни” (Магистралите спасяват човешки животи, btvnovinite, 22.08.2014 г.) са: период от раждането до смъртта, жизнен път.

Употребата на словоформата **животи** е определена като нормална от 14 анкетираните лица и като необичайна от 1 анкетирано лице.

Значенията, дадени от анкетираните лица, на думата **информация** в изречението „И институциите, и авиокомпанията поискаха време за преговори и ограничаване на допълнителните **информации**, за да не се застраши добрият изход от ситуацията” (Шестима българи попаднаха в ръцете на судански бунтовници, Новините, btvnovinite, 28.01.2015 г.) са: новини, допълнителни сведения, обяснение, правила, разяснения,

⁴ Не се включват повторенията на думата или коментиращите смисъла на цялото изказване отговори.

знания, достъп до база данни, пояснения, общо за цялата информация, дадена информация, известие, насоки.

Употребата на словоформата **информации** е определена като нормална от 3 анкетираните лица и като необичайна от 11 анкетираните лица. В една анкетна карта не е даден отговор.

Значенията, дадени от анкетираните лица, на думата **кариера** в изречението „Пожарникарите дълго ще разказват за случая, тъй като той е единственият в **кариерите** им” (Сутрешен блок, TV7, 17.01.2013 г.) са: трудов стаж, кариерата на всеки от тях, трудова дейност, (професионално) развитие в дадена професия (направление), работа, опит, практика, професионален път.

Употребата на словоформата **кариери** е определена като нормална от 5 анкетираните лица и като необичайна от 10 анкетираните лица.

Значенията, дадени от анкетираните лица, на думата **класика** в изречението „Да върнем към живот вечните **класики**” (Х фактор, НТВ, 02.01.2015 г.) са: класически произведения (литература, филми, музика, книги), традиционни, ever green, нещо, което винаги се харесва (винаги харесвани), жанр, неща (произведения), останали вечни във времето.

Употребата на словоформата **класики** е определена като нормална от 12 анкетираните лица и като необичайна от 3 анкетираните лица.

Значенията, дадени от анкетираните лица, на думата **критика** в изречението „Междувременно пише стихотворения, **критики**, рецензии” (Мишел Уелбек. Надбягване с новините, Biograph, бр. 41, февруари 2015, с. 45) са: подробен анализ на дадена творба (с нападателен тон), жанр, оценки за чуждо творчество, коментари, анализи с оценка, снобарство, текстове, описващи нещо.

Употребата на словоформата **критики** е определена като нормална от 13 анкетираните лица и като необичайна от 2 анкетираните лица.

Значенията, дадени от анкетираните лица, на думата **политика** в „Антиимигрантски шестия поставят на изпитание **политиките** на Ангела Меркел” (в. Дневник, 15.12.2014 г.) са: стратегия (за политическо развитие), начини за управление, подход, ръководство, действия, възгледи, решения, режим, способности за решаване на проблеми. Употребата на словоформата **политики** е определена като нормална от 5 анкетираните лица и като необичайна от 10 анкетираните лица.

Значенията, дадени от анкетираните лица, на думата **природа** в изречението „Имаше много приятели тук, както и навсякъде. Всякакви хора. Всички по принцип й бяха интересни, но най-ценеше пряките и непрефържунени **природи**” (Свобода Бъчварова. Душа, умита от сълзи, Biograph, бр. 41, февруари 2015, с. 81) са: личности, особи, характери на хората, естествени хора, същността на характера, хора.

Употребата на словоформата **природи** е определена като нормална от 5 анкетираните лица и като необичайна от 10 анкетираните лица.

Значенията, дадени от анкетираните лица, на думата **статус** в изречението „Хората, притежаващи средни социални **статуси**, често прекаляват с консумацията на храни и образуват висок процент излишни мазнини” са: социална оценка, място в обществото, начин на живот, положение в обществото, силно зависещо от месечните

доходи, социално равнище, стандарт на живота, средно заможни, позиция (положение) в обществото (в социалната йерархия), статут на хората.

Употребата на словоформата **статуси** е определена като нормална от 8 анкетирани лица и като необичайна от 7 анкетирани лица.

Значенията, дадени от анкетираните лица, на думата **фантастика** в изречението „*Това, което в миналото бе възможно само във филмовите фантастики, сега става факт*” (Новини, News7, 23.01.2015 г.) са: филм с фантастични елементи, жанр, измишльотини, общо понятие за всички фантастични филми, нереални, въображението на хората, название за филми.

Употребата на словоформата **фантастики** е определена като нормална от 11 анкетирани лица и като необичайна от 4 анкетирани лица.

Коментар на резултатите: В определянето на значението на думите се налага изводът, че в множествено число се употребяват съществителните, при които абстрактното значение се е развило към конкретно: под бизнеси се има предвид работа, фирма; под животи – всеки един конкретен живот; под информации – отрязъци от сведения, новини, известия; под кариери – конкретна работа, дейност, практика; под класики – конкретни произведения, жанрове; под критики – жанр, коментар, текст; под политики – стратегии, начини за управление, решения, действия; под природи – личности, характери; под статуси – начин на живот, позиция на конкретни хора; под фантастики – конкретни жанрове (филмови, литературни, музикални). От получените резултати може да се направи заключение, че е налице семантична транспозиция на формите за множествено число на абстрактните съществителни имена. В същото време някои от описанията на значението на формите показват, че част от носителите на езика не приемат конкретното значение на формите за мн. ч. и оценяват такива употреби като необичайни. Тяхната оценка би определила тези форми като погрешни или като прояви на стилистично множествено число. Нормална, според анкетираните лица, е употребата на *фантастики, статуси, критики, класики, животи*, необичайна е употребата на *природи, политики, кариери, информации, бизнеси*. Резултатите показват нееднородна картина, при която формите за множествено число на едни абстрактни съществителни се оценяват като нормални, а други – като необичайни. Със сигурност обаче честотността на тези употреби в медиите ще наложи формите в българската езикова практика.

Разпространение на явлението

Явлението получава широко разпространение. В медийните текстове се срещат подобни употреби на абстрактните съществителни имена, което позволява да се говори за ясна тенденция към конкретизация на значението им:

Еврокритики за пенсионната реформа, бежанците и ромите (Mediapool.bg, 12.05.2014 г.)

Злословия по адрес на комунистическата партия и клевети за социализма нямат място в нашите училища и университети”, подчерта ресорният министър Юан Гуейжен (Китай изтрива западните ценности от учебниците, Преса, 31 януари 2015, с. 54)

Разписанията на някои пътнически влакове ще бъдат променени от утре до 10 април (Сменят разписанието на влакове, Преса, 31 януари 2015, с. 11)

В студентски и кандидатстудентски коментарни текстове процентът на тези употреби е значителен:

*А това от своя страна може да обърка растежа и **мирогледите** на дадения човек. Където няма правила, а само **позволения**.*

*Всички те господстват над ефира и **съзнанията** ни.*

*Живеем в 21. век в едно общество, където всеки има право на глас и на личен **избор**.*

*Живеем в демократична държава, която трябва да защитава **изборите** ни и да не ни пречи да ги осъществяваме.*

*Стига обаче тези диети да са със здравословна цел, а не експериментират с **организмите** (и психиката) на подрастващите.*

*Един обикновен служител и човек, който при потъване на кораба прави 6 курса със спасителна лодка и спасява стотици **животи**.*

*Това са героите на обществото, които всеки ден отиват на работа, следвайки призива си да спасяват **животи**.*

*Но това да отнемеш човешки **животи** в името на нещо, в което вярваш, не звучи никак достойно.*

*В България през последните години се наблюдава появата на едно поколение, което е заменило **присъствията** в училище с такива в околните кафенета.*

*Е, тогава да му мисли държавата, която в крайна сметка позволява да се създават цели династии от подобни плътски **стокообмени**!*

Резултатите от изследването показват, че употребата на абстрактните съществителни имена в множествено число е трайна тенденция в българската медийна практика. Възможни са две интерпретации на явлението: (1) като разширяване на значението на този тип съществителни по посока на конкретизация на абстрактното им значение – процес, определен като семантична транспозиция (например *класики* вм. *произведения, филми, книги* и др.), и (2) по-рядко като усиление на признаци – процес, определен като стилистично множествено число. Езикова интуиция на анкетираните лица очертава противоречива оценка на формите за мн. ч. на абстрактните съществителни имена – едни от тях се оценяват като нормални употреби, а други – като необичайни, стилистично маркирани. Честотата на проявление обаче показва недвусмислено тенденцията за утвърждаване на формите за мн.ч. на абстрактните съществителни имена в медийната практика и във всекидневното общуване. Тук би могло да се постави въпросът за отговорността на медиите при възприемането на езиковите промени, за степента на консерватизъм и вискателност по отношение на стила на изразяване заради голямото им влияние върху езиковите нагласи на многобройната им аудитория.

ЛИТЕРАТУРА:

Андрейчин, Георгиев, Илчев, Костов, Леков, Стойков, Тодоров 2013: *Андрейчин, Л., Л. Георгиев, Ст. Илчев, Н. Костов, Ив. Леков, Ст. Стойков, Цв. Тодоров*. Български тълковен речник. Допълнение: Димитър Попов. София: Наука и изкуство.

Димчев 2010: *Димчев, К.* Основи на методиката на обучението по български език. София: УИ „Св. Климент Охридски”.

Буров 2004: *Буров, Ст.* Познанието в езика на българите. Граматично изследване на концептуалната категоризация на предметността. Велико Търново: Фабер.

Георгиев 1991: *Георгиев, Ст.* Българска морфология. Велико Търново: Абагар.

ГСБКЕ 1993: Граматика на съвременния български книжовен език. Т.2. Морфология, ред. Д. Тилков, С. Стоянов, К. Попов. София: Издателство на БАН.

Куцаров 2007: *Куцаров, Ив.* Теоретична граматика на българския език. Морфология. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски”.

Пехливанова 2014: *Пехливанова, П.* Чуждите думи – никога свои. Психолингвистичен механизъм на употребата. Велико Търново: ИВИС.

BulTreeBank. Симов, К., П. Осенова. BulTreeBank. Available from:

<http://www.webclark.org/>(21.02.2015).